

Tipološka klasifikacija/karakterizacija krajolika Grada Zagreba - osnova za očuvanje prostornog identiteta

Dumbović-Bilušić, Biserka; Kušan, Vladimir; Koščak Miočić-Stošić, Vesna

Source / Izvornik: **Zbornik III. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2013, 83 - 88**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:295531>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-13**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Tipološka klasifikacija/karakterizacija krajolika Grada Zagreba – osnova za očuvanje prostornog identiteta

Tematski okvir priloga vezan je uz široku problematiku prepoznavanja karaktera i kvaliteta prostora, te na istraživanje metoda i alata primjenjivih u postupcima njegove zaštite. Aktualnost teme proizlazi iz posljedica vezanih uz djelovanje službe zaštite kulturne baštine u Hrvatskoj, koje se s koncepta zaštite prostora uglavnom usmjerava na povijesne građevine i jezgre povijesnih cjelina visokih spomeničkih vrijednosti, dok se okolina i prostorni kontekst, kao ambijentalne vrijednosti prepuštaju brizi drugih disciplina, kao što je urbanističko i prostorno planiranje. Širenje gradova i naselja te formiranje novih građevnih područja za različite sadržaje u neizgrađenom okolišu, prirodnom ili agrikulturnom, u posljednjim desetljećima otvara nove probleme te potrebe za novim pristupima prostornom planiranju. Sadašnji pristupi, metode i način izrade prostorno-planske dokumentacije nedostatni su za sprečavanje degradacija i uništavanja naslijeđenih vrijednosti prostora. Istraživanje metoda kojima je predmet brige prostor, odnosno krajolik, naročito je potaknuto donošenjem Europske konvencije o krajolicima.¹ Nove kategorije baštine – krajolici, u kojima se prepoznaju međuodnosi čovjeka i okoliša, društvenog i povijesnog konteksta, zahtijevaju nove pristupe i metode. Karakterizacija krajolika je metoda dokumentiranja i istraživanja krajolika; kao »proces prepoznavanja, klasificiranja, opisivanja i kartiranja područja sličnog karaktera«,² i novi je pomoćni alat u planiranju i upravljanju promjenama u prostoru.

Problemi razvoja Grada Zagreba, na čijem su području zastupljene različite vrste i vrijednosna obilježja krajolika, od urbanih, periurbanih ili ruralnih, osobito vrijednih ili degradiranih, dizajniranih ili prirodnih, zahtijevaju prepoznavanje njihovih obilježja i kvaliteta. Razvitak i promjene u širenju izgrađenih područja, prometnih i infrastrukturnih građevina, te intenzifikacija poljoprivrede ubrzavaju preobrazbu krajolika, a zaštitu njegova karaktera može se ostvariti metodama obazrivog planiranja i upravljanja. Studija »Krajobrazna osnova Grada Zagreba, 1. etapa. Strateške smjernice za zaštitu karaktera općih krajobraznih područja Grada Zagreba«,³ izrađena je za potrebe izrade strategije razvoja Grada Zagreba i pripremu dokumenta »Zagrebplan«. Osim zakonskih obveza koje proizlaze iz Zakona o prihvaćanju Konvencije o europskim krajobrazima,⁴ Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.) i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.), razlozi izrade proizašli su iz aktualnih problema prostornog razvoja Grada Zagreba. Cilj izrade Krajobrazne osnove bio je definirati krajolike

grada u okviru prepoznavanja njihova karaktera i sudjelovanja u stvaranju prostornog identiteta, osjećaja mjesta (*sense of place*), te kao doprinos razvoju kvalitete života u gradu. Prostorni identitet Zagreba zastupljen je u prepoznatljivom suglasju prirodnih i povijesnih urbanih struktura, u vrednovanim i zaštićenim područjima, međutim postoje lokalne vrijednosti svakodnevnih, običnih krajolika, čije vrijednosti nisu prepoznate ni zaštićene, a uslijed velikih pritisaka razvoja ubrzano se mijenjaju i nepovratno nestaju.

Teoretska polazišta i međunarodni pristupi

Očuvanje karaktera krajolika, kao važne sastavnice prostornog identiteta grada, ima važnu ulogu u planiranju budućeg razvoja. Karakter krajolika (*landscape character*) definiran je kao »različit, prepoznatljiv i dosljedan uzorak elemenata koji se javlja u pojedinom tipu krajolika, koji jedno mjesto čini različitim od drugog, a ne boljim ili lošijim«. ⁵ Karakter je oblikovan kao rezultat posebnih kombinacija geoloških i reljefnih oblika, tla, vegetacije, korištenja prostora, uzoraka i naselja, čime određeno područje čini jedinstvenim i nepovljivim. Koncept krajolika sastavni je dio europske urbane tradicije i važan preduvjet održivoga urbanog razvoja. Široko artikuliran donošenjem Europske konvencije o krajolicima, razvijao se s jedne strane iz akademskih krugova kulturne geografije,⁶ a s druge sa stanovišta zaštite kulturne baštine.⁷ Povijesni urbani krajolik već je bio prepoznat u povelji »Recommendation on Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas«, iz 1976. godine, kao povijesni grad koji treba biti sagledavan u svojoj cjelovitosti, kao povijesni i socijalni entitet te kao dio šireg područja.⁸ Naglašeno je da su glavna obilježja urbanog područja heterogenost i raznolikost, čemu je dana pozornost i u »Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas« iz 1987. godine. Osim očuvanja povijesnih struktura grada važnu ulogu imaju i okružujuća područja, nekad poljoprivredna s brojnim seoskim naseljima.⁹ Ta područja pod pritiscima razvitka ubrzano u posljednjim desetljećima mijenjaju svoja obilježja te su kao prostori tranzicije bili u središtu zanimanja »Declaration on the conservation of the Setting of Heritage Structure, Sites and Areas« iz 2005. godine. Povelja naglašava da »povijesne cjeline oblikuju svoja obilježja i karakter iz višeznačnih međuodnosa s fizičkim, vizualnim, socijalnim, kulturnim i ostalim elementima svoje okružujuće okoline«, stoga promjene u okolini utječu na promjenu nji-

hova karaktera.¹⁰ Zanimanje »Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes, Vienna Memorandum«¹¹ iz 2005. godine usmjereno je na utjecaj suvremenog razvoja na cjelokupno područje grada, naročito na suvremene arhitektonske intervencije, gradnju visokih zgrada i nebodera u povijesnim gradovima i njihovoj okolini. Kulturni krajolik službeno je prepoznat kao nova vrsta kulturnog dobra u *Konvenciji o svjetskoj baštini* 1992. godine.¹²

Ciljevi i zadatci tipološke klasifikacije/karakterizacije krajolika Grada Zagreba

Glavni cilj izrade »Krajobrazne osnove Grada Zagreba« bio je prepoznati opće krajolične tipove/područja, ocijeniti karakter, osjetljivost i značaj, analizirati pritiske te izraditi strateške smjernice za očuvanje njihova karaktera. Zadatak je bio ukazati na raznolikost i značenje općih krajoličnih tipova, izraditi strateške smjernice, kako bi se u okviru Strategije razvitka Grada Zagreba osigurale pretpostavke za zaštitu njihovih posebnosti, a u okviru procesa prostornog i urbanističkog planiranja metode njihove zaštite.¹³ S obzirom na to da se radi o prvoj studiji u Hrvatskoj koja uključuje većim dijelom urbani krajolik, posebni zadatci su bili:

- pripremiti metodologiju za identifikaciju (prepoznavanje) i ocjenu karaktera krajolika sukladno međunarodno prihvaćenim standardima i metodama;
- na osnovi predložene metodologije provesti tipološku klasifikaciju (karakterizaciju) krajolika u okviru sagledavanja njegove prirodne i kulturno-povijesne određenosti;
- ocijeniti stanje općih krajoličnih tipova/područja: jačinu karaktera, krajolične i vizualne osjetljivosti, pritiska na promjene;
- na osnovi rezultata istraživanja: prepoznatih tipova/područja krajolika, ocjene njihova značenja, izraditi smjernice i preporuke za uključivanje u procese planiranja, napose prostornog;
- ukazati na raznolikost i značaj prepoznatih krajoličnih tipova/područja, kako bi se jačanjem svijesti o njihovim vrijednostima i prepoznavanjem potrebe njihova očuvanja, razvitak grada temeljio na posebnostima krajolika, kao važne sastavnice prostornog identiteta.

Metodološki pristup

Heterogeni karakter zagrebačkog prostora uključuje područja različitih vrsta i kategorija krajolika: urbanih, semiurbanih, ruralnih, industrijskih, rekreacijskih, infrastrukturnih, poljoprivrednih, šumskih, prirodnih itd. Metoda tipološke klasifikacije zahtijevala je prilagođen pristup s obzirom na specifičnosti područja obuhvata, vremenska i tehnička ograničenja, namjenu i cilj izrade studije te buduće korištenje izlaznih podataka. Primijenjena je kombinacija metodologije korištene u izradi Landscapes of Europe (LANMAP2)¹⁴ te metoda Landscape Character Assessment; Historic Landscape Characterisation i Urban Characterisation.¹⁵ Metoda klasifikacije, tj. karakterizacije krajolika, temeljila se na grupama prirodnih i kulturnih indikatora i atributa. Prirodni

(biofizički) indikatori uključili su podatke: klimu i reljef, geološki sastav i vrste tla, vode i površinski pokrov.

Kulturni indikatori klasifikacije krajolika zahtijevali su složenije analize koje se temelje na podacima o antropogenim utjecajima na oblikovanje krajolika, kao što su: vrste i tipovi naselja, urbana morfologija i urbani uzorci, uzorci poljodjelskih površina, povijesne dimenzije krajolika (*time-slice* analize po karakterističnim razdobljima), kulturna baština, korištenje prostora i sl. U istraživanjima povijesnog konteksta korišteni su pisani i grafički izvori, a metodom računalne georektifikacije povijesnih kartografskih prikaza,¹⁶ te je njihovom usporedbenom analizom dobiven uvid u karakterističnu stratigrafiju zagrebačke gradogradnje 18., 19. i 20. stoljeća. Iz prikaza stanja izgrađenosti vidljivo je kako je izgrađenost u ranijim povijesnim razdobljima koristila prednosti topografskih obilježja uglavnom podbrežja Medvednice, dok razdoblje sredine prošlog stoljeća pokazuje visoki stupanj izgrađenosti nizinskog prostora.

Tipološka klasifikacija/karakterizacija krajolika Grada Zagreba

Na području Grada Zagreba, čiji je prostorni razvoj određen topografskim, društvenim, gospodarskim i povijesnim okolnostima, rezultati studije potvrdili su pretpostavku o raznolikosti tipova i vrsta krajolika. Metodologijom karakterizacije krajolika na području Grada Zagreba prepoznato je šest općih tipova krajolika:

- 1.1. gorsko-brdski krajolik Medvednice;
- 1.2. brežuljkasto-brdski krajolik Medvednice;
 - 2.1. nizinski urbani krajolik Zagreba;
 - 2.2. nizinski riječni krajolik Zagreba;
 - 2.3. nizinski ruralni krajolik Zagreba;
 - 2.4. brežuljkasti krajolik Vukomeričkih gorica.

Detaljnijom klasifikacijom unutar šest općih, prepoznato je 25 tipova krajolika:

- 1.1.1. gorski šumski krajolik Medvednice;
- 1.1.2.a brdski šumski krajolik južne i zapadne Medvednice;
- 1.1.2.b brdski šumski krajolik istočne Medvednice;
- 1.2.1. brdski ruralni krajolik jugoistočne Medvednice;
- 1.2.2. brežuljkasti semi-urbani krajolik jugozapadne Medvednice;
- 1.2.3. brežuljkasti urbani centralni krajolik Zagreba;
- 1.2.4. brežuljkasti urbani povijesni krajolik Gornjega grada i Kaptola;
- 1.2.5. brežuljkasti ruralno-urbani krajolik Zagreba;
- 1.2.6. brežuljkasti ruralni krajolik istočne Medvednice;
 - 2.1.1.a nizinski urbani semi-centralni krajolik zapadnog Zagreba;
 - 2.1.1.b nizinski urbani semi-centralni krajolik istočnog Zagreba;

- 2.1.2. nizinski urbani povijesni centralni krajolik Donjega grada;
- 2.1.3. nizinski urbani centralni krajolik Zagreba;
- 2.1.4. nizinski suburbani krajolik Zagreba;
- 2.2.1.a riječni doprirodni periferni krajolik zapadnog Zagreba;
- 2.2.1.b riječni doprirodni periferni krajolik istočnog Zagreba;
- 2.2.2.a riječni suburbani krajolik zapadnog Zagreba;
- 2.2.2.b riječni suburbani krajolik južnog i istočnog Zagreba;
- 2.2.3. riječni urbani semi-centralni krajolik zapadnog Zagreba;
- 2.2.3. riječni urbani semi-centralni krajolik istočnog Zagreba;
- 2.2.4. riječni urbani centralni krajolik Zagreba;
- 2.3.1. brežuljkasti semi-ruralni krajolik Sesveta;
- 2.3.2.a nizinski ruralno-urbani poljoprivredni krajolik Sesveta;
- 2.3.2.b nizinski ruralno-urbani poljoprivredni krajolik južnog Zagreba;
- 2.3.3. nizinski ruralni poljoprivredni krajolik Brezovice;
- 2.3.4. nizinski ruralni šumski krajolik Stupnika i Obreža;
- 2.3.5. nizinski semi-ruralni krajolik zapadnog Turopolja;
- 2.4.1. nizinski ruralni šumski krajolik Zdenčine;
- 2.4.2. brežuljkasti ruralni šumski krajobraz Vukomeričkih gorica.

Podjela krajolika na tipove/područja međusobno različitog, prepoznatljivog karaktera rezultirala je kartom općih krajoličnih tipova/područja Grada Zagreba. Opći krajolični tipovi i područja analizirani su i opisani na osnovi njihovih glavnih i posebnih svojstava koja obuhvaćaju: lokaciju i smještaj, ključna obilježja, vizualni, povijesni i ekološki karakter, stanje i jačinu karaktera, negativna obilježja, pritiske razvoja te smjernice za strateško upravljanje i planiranje.

Ocjena karaktera općih tipova krajolika

Ocjena karaktera krajolika za svaki opći tip/područje uključila je analizu parametara: usklađenosti, očuvanosti, raznolikosti, jedinstvenosti te prisutnosti zaštićenih područja. Na osnovi postavljenih indikatora vrijednosti, kao što su stanje krajolika, jačina krajoličnog karaktera te stupanj negativnih obilježja, dobiveni su podatci o općim krajoličnim područjima i njihovim različitim stupnjevima vrijednosti. Opća krajobrazna područja nisu homogenih uzoraka i struktura, iz čega proizlazi da jačina krajobraznog karaktera nije jedinstvena na njegovu cjelokupnom području. Svako opće krajolično područje ima različite stupnjeve vrijednosti; od visoko prepoznatljivih krajoličnih uzoraka, kombinacije prirodnih i kulturnih elemenata kojima se stvara doživljaj mjesta, do onih čija su obilježja promijenjena ili narušena. Analizama vanjske vizualne izloženosti područja Grada Zagreba iz dominantnih i najfrekventnijih smjerova kretanja kartirana su

područja najveće vizualne izloženosti i osjetljivosti (vršna područja Medvednice te prostori na njezinim podbrežjima). Preklapanjem podataka vizualne osjetljivosti i prosječne vrijednosti krajoličnih područja dobiveni su podatci ukupne osjetljivosti krajolika. Ocjena karaktera svakoga općeg krajoličnog područja provedena je na osnovi postavljenih indikatora, a uključila je ocjenu stanja i jačine karaktera, prisutnost kulturne i prirodne baštine, stanje krajolične i vizualne osjetljivosti.

Pritisci i negativna obilježja karaktera krajolika

Za svaki opći krajolični tip/područje, osim stanja i ocjene karaktera, analizirana su i negativna obilježja te pritisci razvoja. Navedenim podatcima obuhvaćeni su glavni aspekti utjecaja na karakter krajolika koji su izravno povezani sa smjernicama. Prema podatcima iz aktualnih planova i projekata identificirane su glavne skupine problema i promjena kojima se degradiraju krajolična obilježja Grada Zagreba, a obuhvaćaju:

- urbano širenje (*urban sprawl*) na vizualno istaknute i ekološki važne lokacije podbrežja, na rubnim područjima Parka prirode Medvednica, na područjima ulaza u grad, uz glavne gradske prometnice;
- unošenje novih tipologija gradnje i urbanih uzoraka koji odstupaju od urbanog, vizualnog i ekološkog karaktera krajoličnog područja i nisu usklađeni u pogledu mjerila, gabarita i oblikovanja;
- razvoj novih sadržaja u područjima visoke kvalitete i osjetljivosti kojima se mijenja karakter područja (Donji grad, planirana naselja Novog Zagreba, Trešnjevke i sl.);
- planiranje nove prometne infrastrukture koja ne uspostavlja odnos prema obilježjima krajolika;
- planiranje energetske infrastrukture, hidroelektrana na Savi, nadzemnih dalekovoda, telekomunikacijskih antena i sl. u krajolicima visoke vrijednosti i osjetljivosti;
- intenzifikacija poljoprivredne proizvodnje, promjene u uzorcima i oblicima korištenja tradicionalnih ruralnih krajolika;
- rekreacijski i turistički sadržaji na području Medvednice koji negativno utječu na ekološka i krajolična obilježja područja;
- izgradnja visokih zgrada (nebodera) koji mijenjaju siluetu grada, bez prethodne provjere i analize cjelokupnog *skyline* Zagreba.

Smjernice za razvoj i očuvanja karaktera krajolika

Kao rezultat provedene opće razine karakterizacije krajolika proizašle su strateške smjernice koje su usmjerene na očuvanje, rehabilitaciju i razvijanje prostornog identiteta Grada Zagreba, čije su važno obilježje brojni i raznoliki tipovi krajolika. Smjernice su u izravnoj povezanosti sa stupnjem vrijednosti, a kreću se od zaštite i očuvanja izuzetno vrijednih krajoličnih područja, do mjera za poboljšanje stanja u područjima manjih ili degradiranih vrijednosti. Budući razvoj

grada trebao bi se rukovoditi integralnim pristupom, metodom povezivanja krajolika i urbanizma, pri čemu tipološka klasifikacija, karakterizacija krajolika Grada Zagreba predstavlja stručnu podlogu i opća polazišta. Strateške smjernice i preporuke studije naglasile su osnovne mjere za zaštitu prepoznatih raznolikosti karaktera krajolika kroz:

- uključivanje krajolika u procese planiranja i upravljanja, naročito u izradu prostorno-planske dokumentacije;
- dovršiti karakterizaciju i povijesnu karakterizaciju krajolika do detaljnijih razina: tipa/podtipa;
- provesti cjelovitu analizu slike grada uključujući siluete, *skyline*, vizure i glavne vizualne osi, urbanu tipologiju, elemente identiteta urbanog krajolika;
- opća krajolična područja najveće vrijednosti: povijesni urbani krajolik Zagreba, riječni, mješoviti krajolik Save, brdsko-gorski i brežuljkasti krajolik Medvednice, trebaju biti zaštićeni i održavani u svojoj složenosti i raznolikosti;
- kroz strateški značajna područja za oblikovanje zelenog sustava Grada Zagreba uspostaviti kontinuirane poteze zelenila, od šumskog područja Medvednice preko zelenih klinova šuma, koji se pružaju hrptovima brežuljaka do samoga gradskog središta, tokovima planinskih potoka do rijeke Save, njezinih rukavaca i meandara, kao i ostalih površina autohtonog zelenila.

Glavna obilježja i prepoznatljivost krajolika Grada Zagreba određeni su vrlo naglašenom povezanosti prirodnih, topografskih uvjeta s antropogenim strukturama tijekom višestoljetnog razvoja i oblikovanja. Uspostavljen jasan međudnos urbanog tkiva prema topografskim obilježjima Medvednice i nizine rijeke Save zahtijeva očuvanje različitosti i raznolikosti prostora, a istodobno jedinstvene osebnosti ukupnog prostora Grada Zagreba u kojem koncept krajolika treba postati podlogom i sastavnim elementom planiranja prostora.

Bilješke

1
Council of Europe, European Landscape Convention, Firenca, 2000. Republika Hrvatska je među prvim zemljama potpisnicama donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima, u: *Narodne novine*, 12, 2002.; 11, 2004.). Konvencija obvezuje sve države potpisnice da se svi krajolici identificiraju (karakteriziraju) i ocijene te da se uspostave alati za zaštitu, upravljanje i planiranje.

2
CARYS SWANWICK and Land Use Consultants, Landscape Character Assessment: Guidance for England and Scotland, Sheffield, 2002., 8.

3
Studija *Krajobrazna osnova Grada Zagreba, 1. etapa. Strateške smjernice za zaštitu karaktera općih krajobraznih područja Grada Zagreba* izrađena je na osnovi inicijative Ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba, a izrađena je u okviru interdisciplinarnog tima: B. Dumbović Bilušić, V. Koščak Miočić Stošić, V. Kušan, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za krajobraznu arhitekturu i ukrasno bilje i Oikon d. o. o. Zagreb.

4
Zakon o potvrđivanju Konvencije... (bilj. 1).

5
CARYS SWANWICK and Land Use Consultants (bilj. 2), 9.

6
MARC ANTROP, Where are the Genii Loci?, u: *Landscape – our Home, Lebensraum Landschaft*, (ur.) Bas Pedroli, Zeist, 2000., 29–34.

7
JUKKA JOKILEHTO, International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine, u: *City&Time*, 3 (2007.), 67–85, <http://www.ct.ceci-br.org>

8
ICOMOS, Recommendation on Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, Nairobi, 1976.

9
ICOMOS, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington, 1987.

10
ICOMOS, Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structure, Sites and Areas, Xian, 2005.

11
UNESCO, Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes, Paris, 2005.

12
UNESCO, World Heritage Convention, La Petite Pierre, 1992.

13
Zakon o potvrđivanju Konvencije... (bilj.1), čl. 5. i 6.

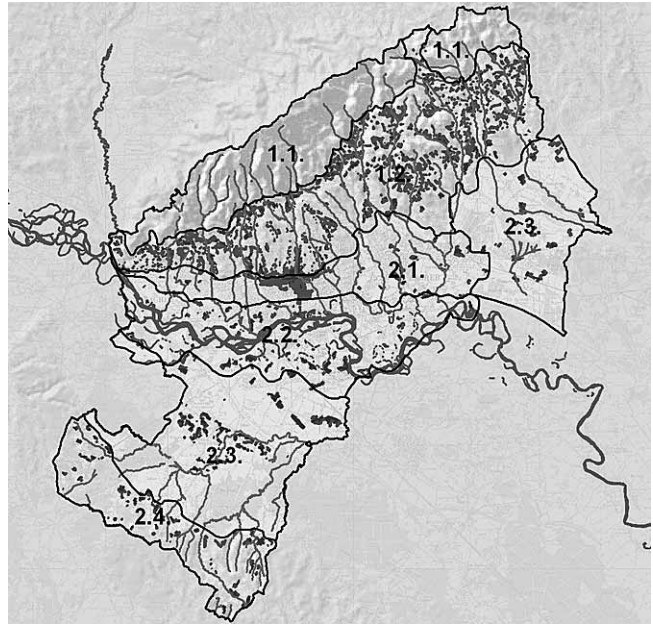
14
SANDER MÜCHER, ROBERT BUNCE, ROB JONGMAN, JAN KLIJN, ARJAN KOOMEN, JOSEF METZGER, DIRK WASCHER, Identification and Characterisation of Environments and Landscapes in Europe, Wageningen, 2003.; SANDER MÜCHER, DIRK WASCHER, JAN KLIJN, ARJAN KOOMEN, ROB JONGMAN, A new European Landscape Map as an integrative framework for landscape character assessment, u: *Landscape Ecology in the Mediterranean: inside and outside approaches*, (ur.) ROBERT BUNCE, ROB JONGMAN, IALE Publication Series, 3 (2006.), 233–243.

15
CARYS SWANWICK and Land Use Consultants (bilj. 2), 28; OSKAR ALDRED, GRAHAM FAIRCLOUGH, HLC Taking Stock of the Method. English Heritage, London, 2003.; JO CLARK, JOHN DARLINGTON, GRAHAM FAIRCLOUGH, Using Historic Landscape Characterisation. English Heritage, London, 2004.; JO CLARK, Historic Landscape Characterisation, a National Programme, u: *Conservation Bulletin*, 47 (2004.–2005.), 20.; ROGER M. THOMAS, Urban characterisation, Improving methodologies, u: *Conservation bulletin*, 47 (2004–2005.), 26.

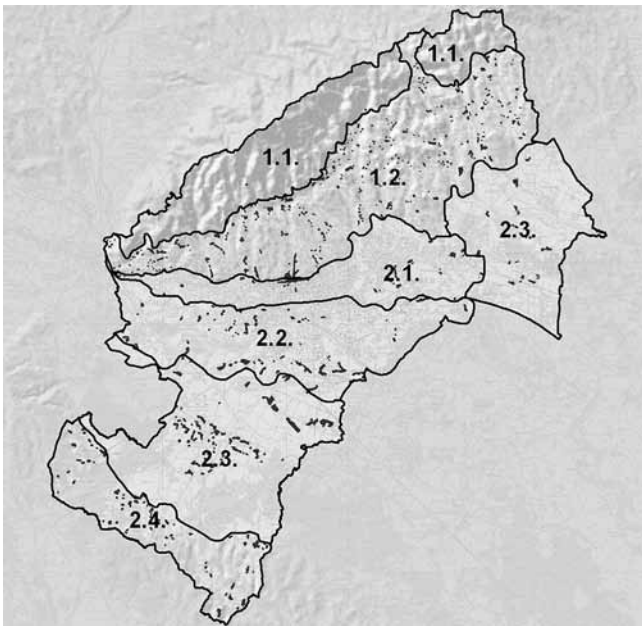
16
Rektificirane su: karte Jozefinske izmjere civilne Hrvatske iz 1783. – 1785. za područje Zagrebačke županije izrađivane u mjerilu 1 : 28 800 (Kriegsarchiv, Beč), karte katastarske izmjere iz 1860. godine (Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Grafička zbirka, fond Državne geodetske uprave) i topografska karta iz 1956. godine u mjerilu 1 : 50 000, koju je izradio Vojnogeografski institut iz Beograda (dokumentacija autora).

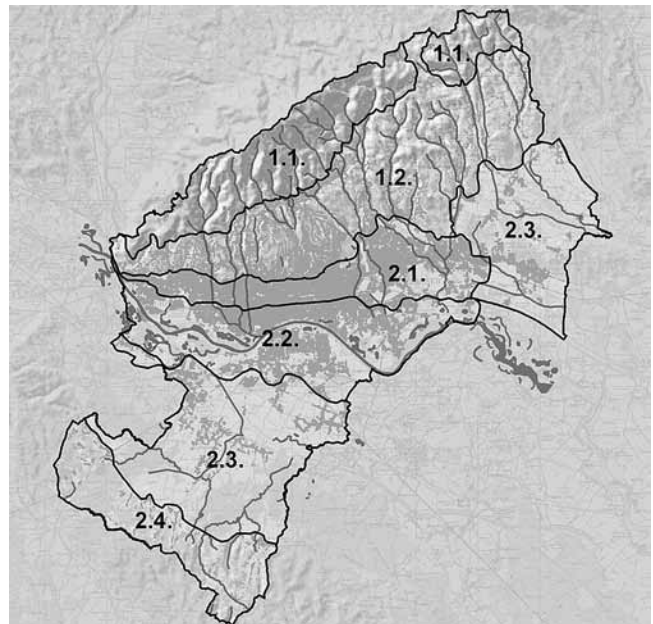
1. Panorama Zagreba (Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba)

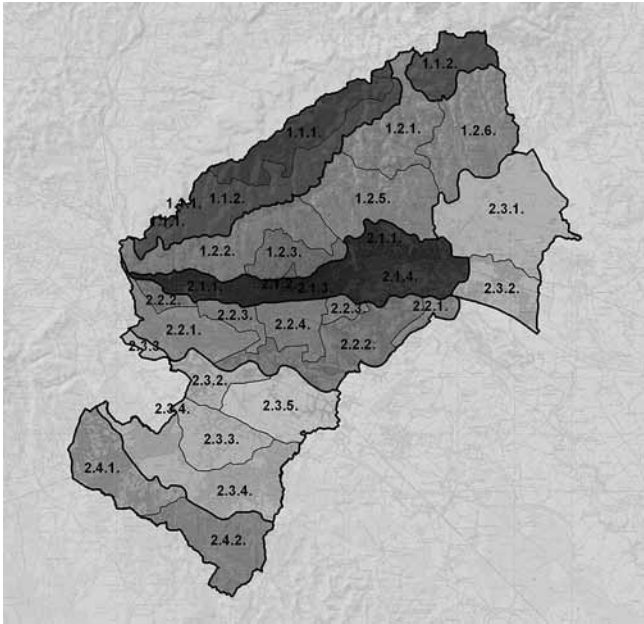
3. Stanje izgrađenosti i vodotoci na teritoriju Grada Zagreba u drugoj polovini 19. st.

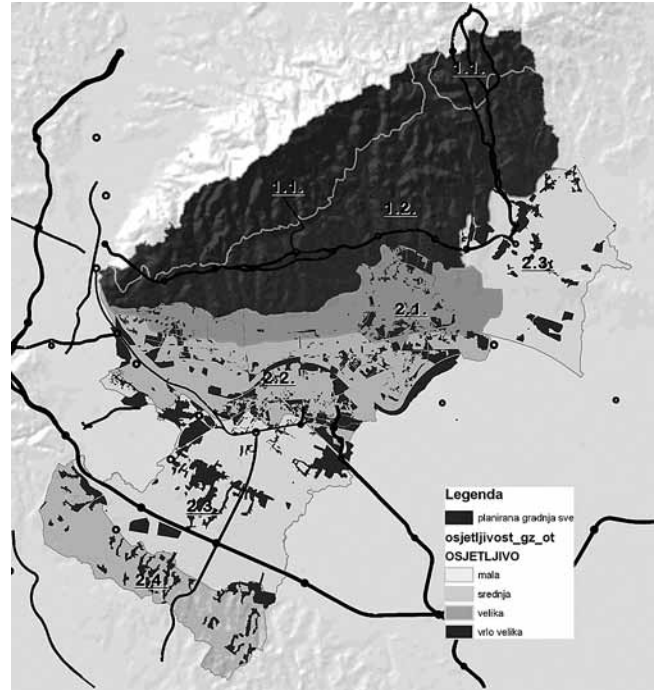
2. Stanje izgrađenosti na teritoriju Grada Zagreba u drugoj polovini 18. st. (Krajobrazna osnova Grada Zagreba, 1. etapa. Strateške smjernice za zaštitu općih krajobraznih područja)

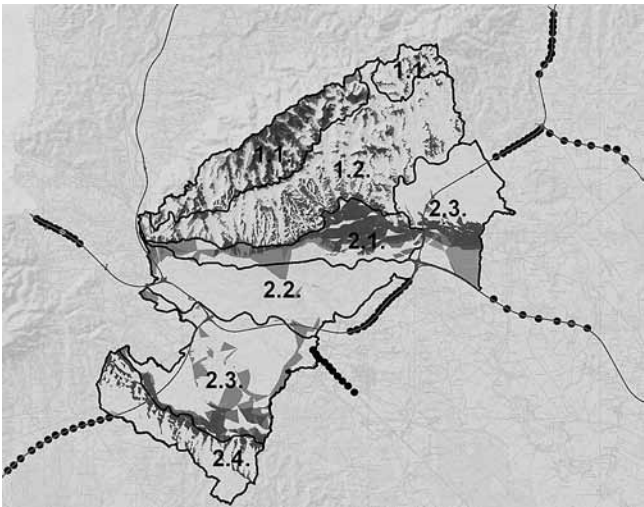
4. Stanje izgrađenosti i vodotoci na teritoriju Grada Zagreba u drugoj polovini 20. st.

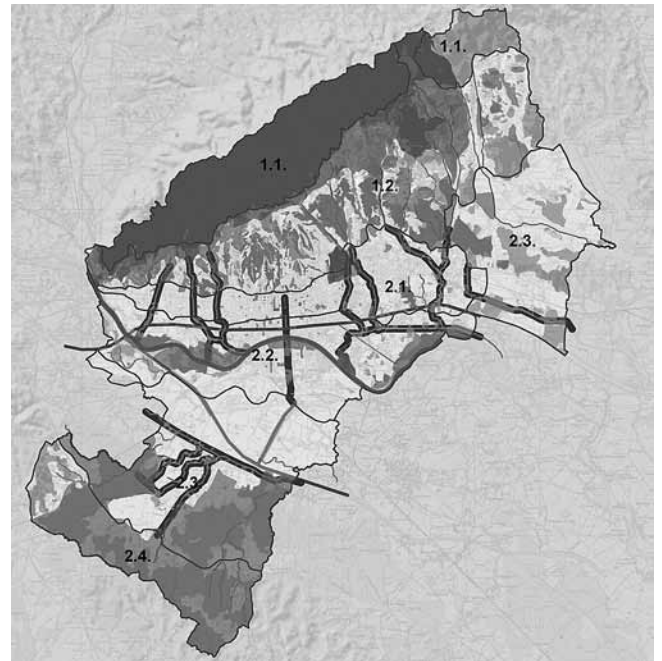
5. Krajolični tipovi/područja na teritoriju Grada Zagreba

7. Ocjena osjetljivosti i pritiska općih tipova/područja

6. Vizualna izloženost teritorija Grada Zagreba

8. Strateški važna područja za formiranje Zelenog sustava Grada Zagreba